

LITTERATUR OG HISTORIE

– et svar til Ole Davidsen

Af Per Bilde

1. Dialogens nødvendighed

Paradoksalt nok har dialogen det ikke let i den akademiske verden. Det er paradoksalt, fordi vi principielt har gjort dialogen til et konstituerende led i vor forståelse af, hvad videnskab er. Dialog, intersubjektiv kommunikation, åbenhed, offentlighed og gensidig kritik er – hævder vi – bærende elementer i vor forståelse af moderne forskning.

Men en ting er idealet og programmet, en anden virkelighedens rå verden. I den har dialogen ofte ringe kår. Vi giver hurtigt op, når kommunikationen falder vanskelig, når dialogen går trægt, og afstanden mellem os viser sig for stor. Så får vi let en tilbøjelighed til at grave os ned i vor egen »position« og »metode«, og dermed er vi inde på den farlige vej til at udvikle disse til en »skole« og det, som derefter er så snublende nær: en »ideologi«.

Jeg tror, at det ikke kun er Ole Davidsen (herefter OD) og jeg, som har gjort denne triste erfaring. Vi må erkende, at dialogen har det skidt i den akademiske verdens hverdag, og dette faktum er et alvorligt problem, som vi ikke kan forvente at løse teoretisk, men som vi bør forholde os til i en mere ansvarlig etisk praksis.

Netop på den baggrund er der grund til at glæde sig over dialogen – den være sig nok så anstrengt – mellem OD og undertegnede.¹ Når man dertil lægger, at OD – som han så yndefuldt antyder det i sit indlæg – ikke kun har gjort behagelige erfaringer med sin »gamle lærer«, fremstår den samtale, der nu trods alt halter sig frem, som endnu mere glædelig. Hvis OD har ret i, at han »i mere end tyve år« har talt for døde øren hos sin »uvidende« gamle »betonhistoriker« af en lærer – hvorfor der »vel ikke er noget at sige til«, at han »efterhånden finder samtalen med denne udsigtsløs« (s. 98) – ja, så er det virkelig beundringsværdigt, at han alligevel har overvundet sin uvilje mod at fortsætte. Jeg er derfor meget glad over, at mine ord i min

Debat

oprindelige opposition om »afhandlingens udialogiske karakter« hermed i praksis desavueres af OD's svar.

Sagt med rene ord: trods de massive overfusninger af min person, som jeg naturligvis ikke er lykkelig over (jf. afsnit 2), er jeg overordentlig tilfreds med OD's svar på min kritik af hans disputats. Jeg finder hans artikel »Faktor – tekst – funktion« spændende og fuld af vilje til dialog. Det er glædeligt, at to så forskellige forsker- og persontyper som OD og undertegnede i praksis overvinder deres modvilje mod at føre en dialog. Når det kan ske, må der også generelt være håb for dialogens fremtid i den akademiske verden.

2. Skænderiet

Man kunne godt anvende en del tid og spalteplads på det ind imellem ret grove skænderi, der udspandt sig mellem OD og mig i de to foregående indlæg. Det kunne måske også underholde en og anden læser, som kunne være blevet forfalden til Ekstrabladet og andre moderne mediers form for personcentreret underholdning. Man kunne også overveje, om ikke den ansvarlige redaktion for *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* måske burde sætte visse grænser for det gensidige personlige overfuseri. Den mest konstruktive måde at angribe dette lidt uværdige skænderi på vil dog efter min mening være ganske kort at øve en vis selvkritik for på den måde at få gespenstet manet i jorden, således at en fortsat saglig dialog kan fylde de kostbare spalter.

Lad mig derfor lægge for med en smule selvkritik og nogle indrømmelser: jeg beklager, at jeg i min opposition ikke altid evnede at leve op til mit eget ønske om »sympatisk åbenhed«. Det kan godt være, at jeg i formen somme tider endte med at blive mere polemisk, end jeg egentlig havde til hensigt. Jeg kan imidlertid forsikre OD om, at jeg ikke har ønsket andet end at gå efter sagen.

På grund af min egen til tider nok overdrevne polemiske form er jeg derfor nok også nødt til at finde mig i OD's temmelig mange angreb på min efterhånden noget forpjuskede person, nemlig for »fuldstændig« uvidenhed, »fordomsfuldhed«, en position »langt under det akademiske lavmål«, ønsker om »fagpolitisk enevælde«, »monopolkrav«, »totalistisk historisme«, det »at blande alt sammen i en pærevælling«, mangel på evne til »at kunne tænke

selv«, epigoneri, »mangelfuld« faglig kompetence«, at mit indlæg havde »et ufrivilligt tragi-komisk skær«, »tomme retoriske falbelader«, »bevidstløshed«, mangel på evne til at »læse indenad«, »akademisk bagtalelse«, hovedløshed, »monologisk« optræden, »mekanistisk historieopfattelse« og lignende intellektuelle, akademiske og menneskelige unoder. En del af denne kritik må jeg nok tage til mig og skal efter ringe evne forsøge bod og bedring.

Det generer mig dog lidt uafsladeligt at måtte lægge ører til, hvor meget jeg (og enkelte andre overlevende repræsentanter for fortidens eksegetiske metoder) er sakket bagud, er »overhalet inden om« (og vel også uden om), må »oppe sig« for at følge med tiden (og »avantgarden«?) osv. Jeg er måske nok lidt gammeldags, men det falder mig lidt svært at begribe, at OD selv kan udholde den skingre tone i denne lidt overdrevne selvros.

Der er imidlertid ét angreb, som jeg er nødt til blankt at afvise. Det drejer sig om følgende bemærkninger fra OD's side om min disputats:

Hertil kommer, at PB's egen disputats *Josefus som historieskriver* for mig altid har stået som et afskrækkende eksempel på den opfattelse, at omfanget af litteratur og fodnoter skulle være garant for videnskabeligheden...Som forskningsoversigt er en sådan bog muligvis velegnet, men som et selvstændigt, videnskabeligt arbejde, der fører forskningen videre, lader den efter min opfattelse meget tilbage at ønske (s. 94).

I samme åndedrag omtaler OD lidt senere disse mine specielle evner på denne måde: »Nogle eksegeter er gode til at lave forskningsoversigter, andre laver den forskning, som indgår i disse oversigter« (s. 95).

Atter må jeg undre mig over OD's uforbeholdne selvros. Må jeg dernæst i al stilfærdighed gøre opmærksom på, at lige så lidt som omfanget af litteratur og fodnoter er nogen garanti for videnskabelig kvalitet, lige så lidt er de nogen hindring for den samme kvalitet, hvad OD kortslutningsvis synes at mene.

Desuden kunne det – inden mit definitive akademiske sammenbrud – være rart at få dokumenteret OD's lidet flatterende sætninger om min disputats karakter af ren forskningshistorie. Da OD jo foregiver at have læst det pågældende værk, ved han naturligvis, at bogen ganske rigtigt rummer en problemorienteret analyse af forskningshistorien (s. 20-61), som kendere i øvrigt sætter stor pris på. Lad mig her tilføje, at analyser af forskningens historie kan have betydelig heuristisk værdi, uanset OD's foragt for denne

Debat

disciplin. Hvad jeg imidlertid er særligt interesseret i at få oplyst, er, hvordan OD har fået transformeret min analyse af kilderne (s. 62-121) og bogens øvrige kapitler til også at være »forskningshistorie«.

Dermed er jeg for mit vedkommende parat til at forlade den personlige polemik og skride til den saglige dialog, der er meget mere interessant.

3. Indrømmelser

Forinden vil jeg dog gerne give OD en række indrømmelser, som på en måde er overflødige, da der er tale om ideer og positioner, som jeg i virkeligheden ikke indtager, og heller aldrig mener at have indtaget. Da jeg imidlertid er kommet for skade at bibringe OD den opfattelse, at jeg skulle nære de pågældende ideer, skal jeg hermed officielt »afsværge dem« for dermed yderligere at styrke den ønskede dialog.

Den første vil i høj grad glæde OD: det gælder den – i og for sig helt selvfølgelig – indrømmelse, at jeg ikke ønsker, at den historiske eksegesi skal have nogen form for »monopol«. Indrømmelsen er let at give. For det første besidder hverken jeg eller andre nogen magt til at håndhæve et sådant monopol. For det andet har jeg heller ingen skjulte drømme derom. Jeg står således ikke for nogen »totalistisk historisme« (jf. afsnit 4-5). OD bør altså ikke forveksle det faktum, at jeg personligt er mest optaget af historiske spørgsmål og metoder, med et ønske om *ikke* at ville vide af andre discipliner og metoder. Hvorfor dog det? Tværtimod interesserer jeg mig også en del for arkæologi, sociologi og antropologi, og OD burde vide, at jeg heller ikke er helt uden interesse for strukturalisme og semiotik, selv om jeg gerne indrømmer, at de ikke står øverst på min top-10-liste. Jeg indrømmer samtidig ydmygt, at jeg på disse felter er temmelig uvidende og inkompetent og gerne lader mig belære. Men der er måske også områder, hvor OD's indsigt er lidt mindre dybtgående?

I forlængelse heraf indrømmer jeg lige så beredvilligt, at der ikke i min optik er sammenfald mellem den »narrative« Jesus og den »historiske« Jesus, »mellem evangeliefortællingens verden og historiens verden« (s. 97). Atter er indrømmelsen på en måde let at give, fordi det efter min mening er traditionel visdom at indse, at disse to ting er forskellige. (Mere herom i afsnit 5-6).

I samme sammenhæng indrømmer jeg uden vaklen, at »eksegeseens genstand er ikke primært historie, men litteratur« (s. 101). Derfor vil jeg heller ikke hævde, »at de eneste videnskabelige spørgsmål, der kan stilles inden for eksegesen er historiske« (s. 101). Men når det er sagt, er det samtidig på sin plads at slå fast, at det historiske arbejde ikke kun består af eksegesen, men at det ifølge sagens natur er meget bredere anlagt og sigter på hele den kulturelle virkelighed i en given epoke (jf. afsnit 5).

Endvidere er det mig en stor glæde at få lejlighed til at afvise, hvad OD kalder en »naiv spejlingsteori« (s. 104). Jeg er ked af, at OD har fået det indtryk, at jeg, som gerne indrømmer at være gammel marxist, skulle stå for det marxistiske vildspor, at alle mentale forhold kan reduceres til materielle forhold (s. 105). Jeg må tilstå, at jeg heller ikke ved af, at jeg noget sted skulle have givet udtryk for noget i denne »betonhistoriske« eller »mekanistiske« retning. Jeg indrømmer, at det er meget længe siden, at jeg eksplicit har ytret mig skriftligt om disse spørgsmål, men jeg benytter gerne lejligheden til at erklære mig enig med OD i, at religiøs (og andre former for) selvforståelse nok »tager anledning« af konkrete historiske hændelser, men ikke kan »udledes« deraf.² Hvis jeg ikke husker meget galt, er der her tale om teser, som mange af os, som i 1960'erne var nymarxister, mente at kunne uddrage af Marx' ungdomsskrifter.³ OD og jeg synes således at være enige om, at de menneskelige bevidsthedsformer – og herunder litteraturen – står i et *dialektisk* forhold til de materielle historiske omstændigheder. Derfor er jeg ligeledes indforstået med OD's læsning af Gerd Theissens meget sympatiske bog om Jesusbevægelsens sociologi fra 1977.⁴

Til sidst skal jeg villigt indrømme OD, at historisk metode og historisk kritik »ikke kan tage patent på kritikbegrebet« (s. 98-99, jf. s. 92-93). Jeg ved ikke, om jeg ville udtrykke mig, som OD ynder det: at »den historiske kritik er blevet overhalet indenom«. Men det er oplagt, at der både i det 19. og i det 20. århundrede er produceret megen kritisk videnskab uden for historieforskningen, tænk blot på filosofi, sociologi, psykologi, antropologi og, naturligvis, strukturalisme og semiotik.

4. Historie og litteratur

Hermed er der skabt mulighed for en frugtbar videreførelse af dialogen mellem historisk og narrativ eksegesen.⁵ Det er dog værd at overveje, om

Debat

betingelserne for denne dialog ikke vil kunne styrkes yderligere ved et forsøg på »virkelig at få skabt en afklaring af begrebet »historie«, som kan betyde mange ting« (s. 93, jf. s. 100). OD har også tidligere ytret ønske om en sådan afklaring, uden at det dog står mig helt klart, hvad han egentlig mener. Jeg gør alligevel et forsøg:

Vanskelighederne ved begrebet »historie« hænger sammen med, at selve ordet »historie« er flertydigt, som OD rigtigt bemærker. På dansk – som på andre sprog – har ordet »historie« i det mindste følgende fem betydninger:

- 1) *fortælling* (om interessante personer og fænomener),
- 2) (videnskabelig) *beretning om fortiden*,
- 3) *fag/disciplin* (med traditioner, metoder og teorier),
- 4) *alle fænomeners forløb i tiden* (»historiens gang« og »historicitet« i videste forstand) og
- 5) *fortiden* ('s *virkelighed*, »*wie es eigentlich gewesen ist*« (Leopold von Ranke, 1795-1886).

Denne opdeling kan måske hjælpe os med at sondre klarere mellem »historicitet« i betydningen »historisk betingethed« (nr. 4) og »historisk beretning« i betydningen en tekst, der selv ønsker at berette om begivenheder i fortiden (nr. 2).⁶ Det er nemlig denne sondring, som OD flere gange i sit svar er ude efter (s. 93 og 100-101). Men den er også i øvrigt nyttig at have i erindring i det følgende, hvor jeg tager fat på det centrale spørgsmål om forholdet mellem historie og litteratur.

Historie og litteratur hænger sammen. Selve ordene hænger sammen i den forstand, at »*historie*« (i narrativ forstand, nr. 1) hører til litteraturen; historier i denne betydning har (forskellige grader af) litterære kvaliteter.

Endvidere er ikke blot gode historier en form for litteratur, men også *historieskrivning* (betydning nr. 2) hører, alene ved at være »skrivning«, til litteraturen i elementær forstand, samtidig med at den selvfølgelig udgør en særlig litterær genre.

Denne sag kan også illustreres ved en henvisning til historieskrivningens (og dermed *historievidenskabens*) tilblivelse i det klassiske Grækenland. Historieskrivningen synes at være begyndt ca. 1200-1000 f.v.t. med en ren *registrering* af genstande. Det næste led synes at have været *annaler*, dvs. årlige optegnelser (i templer eller ved fyrstehoffer) af vigtige begivenheder i årets løb. Som et tredje og afgørende led opstod de »kritiske« *logographoi*

(beskrivende prosaister, i modsætning til episke poeter som Homer). Inspireret af de joniske naturfilosoffer indtog de en kritisk rationel holdning til de observerede fænomener, og netop derved hævdes de ofte at have sat historien som videnskab ind i verden (betydning nr. 3).

Vi skal ikke fortabe os i historieskrivningens historie, men er dog nødt til at føje endnu et led til, og det er netop det *litterære*. Hvad skal vi kalde Homers værker? Historie eller litteratur? Det kan bestemt diskuteres, selv om de fleste nok vil hælde til det sidste. Derimod kan det næppe diskuteres, at Herodots fremstilling af perserkrigenes historie er begge dele, både »logografi« og »litteratur« i videre forstand. Man kan måske sige, at Herodot i sit værk har forenet den litterære episke (homeriske) tradition med den begyndende »logografiske« historieskrivning. I alt fald hører fra og med Herodot det litterære træk til historieskrivningen i oldtiden (jf. Thukydid, Xenofon, Tacitus o.a.).

Man kan videre overveje, om dette litterære træk stadig kan siges at høre til historieskrivningen, men mange vil argumentere derfor,⁷ hvad jeg også vil. Det er således min første pointe, at historie og litteratur måske nok kan – og ofte også bør – adskilles i forskellige specifikke sammenhænge, men at der vedbliver at bestå nogle grundlæggende sammenhænge mellem dem.

Min næste pointe er den, at vi også støder på disse sammenhænge i store dele af det historiske kildemateriale. Det gælder ikke blot evangelierne og anden religiøs og ikke-religiøs »litteratur«, men helt ned i dokumenter og indskrifter møder vi skriftlige former, som vi også må tage alvorligt som litteratur.

Historie og litteratur hører således fra begyndelsen sammen på måder, som det i realiteten kræver særlige metoder og teknikker at få adskilt på en sober måde. De hører sammen i kildematerialet, som er grundlaget for historievidenskaben og historieskrivningen, og de løber atter sammen i selve historieskrivningen, som historievidenskaben efter sit væsen munder ud i.

På den anden side er vi alle klar over, at historie og litteratur selvfølgelig ikke er identiske. Selv om historieskrivning er en litterær genre, så er den ikke *skønlitteratur* i betydningen roman, novelle eller god historie (betydning nr. 1). Historieskrivning er nemlig ikke, som *skønlitteratur* altid i en eller anden forstand er det, *fiktion* – i alt fald kun i en meget begrænset og dis-

Debat

ciplineret forstand. Den afgørende forskel ligger i historiens – her historievindenskabens og dermed historieskrivningens – *formål* og *metoder*. Historie (betydning nr. 3 og 2) vil, som det blev præciseret ovenfor, på en optimal metodisk måde erkende og beskrive fortidens virkelighed (betydning nr. 5).⁸

Dermed skulle vi have klarlagt forskellen mellem historie og litteratur, og det forekommer mig, at OD's egne betragtninger over denne sag, falder godt på plads heri. OD bemærker fx følgende om forholdet mellem historie og litteratur:

Igen: ordet »historisk« er flertydigt. Bemærk: alle tekster er historiske i den forstand, at de er blevet til i en historisk situation; men ikke alle tekster er historiske i den forstand, at de skulle kunne tages som beretning om historisk virkelighed. Litterære tekster er også historiske, men den verden, de fremstiller, er ikke historisk virkelighed, uanset hvor mange historiske og realistiske træk de måtte rumme (s. 100-101, jf. s. 99).

Jeg forsøger at komme lidt videre ved kort at kommentere OD's bemærkninger.

1) Ordet og begrebet »historie« skulle allerede være belyst og tydeliggjort.

2) Det er uden videre klart, at »alle tekster er historiske i den forstand, at de er blevet til i en historisk situation« (betydning nr. 4). Det betyder for det første, at alle (litterære) tekster, også alle, i en eller anden mere prægnant forstand, litterære tekster, er blevet til i en bestemt historisk situation. Dvs. at de er blevet til under bestemte historiske omstændigheder, som har, om ikke skabt dem, så øvet afgørende indflydelse på dem. Det betyder for det andet, at alle (litterære) tekster – ved siden af hvad de ellers er – samtidig er *historiske kilder* (jf. note 6).

3) Dette ophæver ikke, at OD har ret i, at de samme (litterære) tekster *ikke* altid nødvendigvis er »historiske i den forstand, at de skulle kunne tages som beretning om historisk virkelighed«. Det er i alt fald klart, at litterære tekster ikke primært vil være »beretninger« om fortiden, men først og fremmest vil *frembringe en fiktiv verden, som i en eller anden forstand skal gribe læseren*. OD har derfor også ret i, at en litterær tekst kan være nok så »realistisk« og nok så »historisk« – som fx *Ruths Bog*, *Markusevangeliet*, Apuleius' roman *Det gyldne æsel* eller *Pelle Erobreren* af Martin Andersen Nexø – uden at det gør den til »beretning« i betydningen historieskrivning.

Men det var jo heller ikke helt præcist, hvad OD skrev; han skrev: »...men den verden, de fremstiller, er ikke historisk virkelighed, uanset...«. Dog er også dette rigtigt. Det rejser imidlertid det vigtige spørgsmål, om den verden, som den historiske »beretning« og den moderne historieskrivning fremstiller, skulle være identisk med »historisk virkelighed« (betydning nr. 5).

Det kræver ikke megen eftertanke at benægte dette spørgsmål. Det turde være indlysende, at en historisk beretning som Herodots ikke uden videre kan siges gengive den historiske virkelighed. Bag Herodots værk ligger kraftige elementer af uvidenhed, udvælgelse og fortolkning. Herodots fremstilling er, hvad vi i dag kalder en *rekonstruktion*. Herodots værk er dog, som vi så det oven for, samtidig et litterært værk, der som sådant »frembringer en verden...«.

Det samme gælder den mest moderne, metodiske og reflekterede historieskrivning. Heller ikke den kan siges at gengive den historiske virkelighed, »wie es eigentlich gewesen ist«. Den er forhåbentlig mindre uvidende end Herodots værk, men den slipper aldrig uden om udvælgelsen og fortolkningen, om end den forhåbentlig også udvælger og fortolker »bedre« end Herodot. Den moderne historieskrivning er derfor også *rekonstruktion*, og den kommer aldrig ud over denne status.

Fortiden, »som den virkelig var«, er uigenkaldeligt forsvundet og kan kun genkaldes i erindring, drømme og – historisk rekonstruktion, som formentlig alle er underlagt de nævnte vilkår af uvidenhed, udvælgelse og fortolkning.

Min konklusion må altså blive, at nok er der klare forskelle mellem historie og litteratur, men der er samtidig et langt større slægtskab, end det fremgår af OD's artikel. Og derfor er der også meget at tale om.

5. Narrativ og historisk eksegese

Disse to interesser, discipliner eller metoder er altså nært forbundne, og de har meget at tale sammen om. Det svarer nøje til OD's opfattelse, der fx udtrykkes sådan:

Ja, den narrative eksegese er en selvstændig metode, men den er ikke fuldstændig uafhængig af den historiske forskning. Uafhængigheden består grundlæggende i, at den tillader

Debat

sig at stille andre spørgsmål end de spørgsmål, som den historisk-filologiske metode stiller. Afhængigheden skyldes, at den arbejder med historiske tekster (s. 100, jf. s. 96, 99 og 101-105).

På baggrund af udredningen i afsnit 4 mener jeg at kunne stille forholdet mellem narrativ eksegese og historisk arbejde med evangelierne op som følger.

1) De to måder at arbejde på udelukker ikke hinanden og behøver ikke nødvendigvis at konkurrere (jf. OD, s. 103). Tværtimod mener jeg, at de begge vil have stort udbytte af at kende til hinanden, tale sammen og arbejde sammen. Jeg ved ikke, om jeg vover at sige det, men dette var faktisk mit egentlige anliggende med min opposition mod OD's disputats. Det er samtidig min fornemmelse, at det netop er den vej, de internationale vinde blæser i dag. Men kan vi nærmere præcisere forholdet mellem de to?

2) Narrativ eksegese og historisk arbejde med evangelierne er bundet til hinanden og er derfor gensidigt afhængige. Dette har jeg udfoldet principielt ovenfor i afsnit 4, hvorfor jeg her kan formulere sagen kortfattet. Historikeren har med litterære tekster at gøre, hvilket han må acceptere og respektere. Eksegeten ved ligeledes, at hans tekster er historiske i den ovenfor angivne forstand. Men hvori består dette gensidige afhængighedsforhold mere præcist?

3) Narrativ/litterær eksegese har til opgave at respektere, udforske og klarlægge teksters litterære karakter (inklusive deres »intertekstualitet«). Herunder arbejder semiotikeren mere specialiseret med de litterære teksters betydningsstrukturer.

Historikeren har til opgave at analysere og fortolke det samme materiale historisk, dvs. i dets egenskab af historiske »kilder«. Her har vi berøringspunktet, så her bliver det spændende. Min pointe er den, *at historikeren her er henvist til og afhængig af eksegetens arbejde*. Naturligvis kan historikeren selv være ekseget, ja, sågar litterær ekseget eller semiotiker, ligesom han/hun kan være filolog, arkæolog, papyrolog og numismatiker. Men han/hun behøver ikke at være det, da han/hun først og sidst er historiker. Under alle omstændigheder når historikeren de optimale resultater i sit arbejde med sin tekst som kilde, dersom han/hun fuldt ud får klarlagt også tekstens litterære, symbolske og semiotiske karakter. Derfor er historikeren i princippet henvist

til eksegeten (han/hun være sig filologisk, litterær eller semiotisk ekseget). Formodentlig til OD's og evt. andre læsers overraskelse vil jeg altså her gå et skridt videre end OD og ikke blot tale om en gensidig uafhængighed (samt en eller anden ikke nærmere specificeret forbindelse), men om dén gensidige afhængighed, som jeg især ser gå fra den litterære eksegete til det historiske arbejde.

4) Derimod må jeg indtil videre ytre mig mere vagt om den litterære eksegeses afhængighed af det historiske arbejde. Den er der naturligvis, som OD hævder det, men jeg er p.t. ikke i stand til at klarlægge den mere præcist. Jeg benytter derfor anledningen til at bede OD hjælpe med at få sagen tydeliggjort, fx ved nærmere at uddybe, hvad han mener med følgende formulering: »Det er således ikke korrekt, at jeg betragter evangelieteksten som en historisk kontekstløs fortælling« (s. 96, jf. s. 99 og 103). Kan OD præcisere dette nøjere, vil han dermed bidrage til at bringe dialogen et vigtigt skridt videre frem.

6. Den narrative og den historiske Jesus

De foregående udredninger har konsekvenser for spørgsmålet om den »historiske« Jesus. Principielt tror jeg nok, at OD og jeg er enige om, at dette spørgsmål er »vanskeligt« (s. 96). I forlængelse heraf er vi også enige om, at historikerne i deres anstrengelser for at nå den »historiske« Jesus aldrig vil kunne få berøring med den »virkelige« Jesus – »wie er eigentlich gewesen ist«. Den »virkelige« Jesus er uigenkaldeligt forsvundet; han er og bliver død, og han er under ingen omstændigheder »opstanden«. Sagt på en anden måde: er Jesus opstået fra de døde, så er det under alle omstændigheder en anden Jesus end den »virkelige«. Endelig er vi enige om, »at den narrative Jesus lader sig bestemme uden kendskab til den historiske Jesus« (s. 96). Formodentlig er vi desuden enige om, at den »narrative« Jesus ikke lader sig bestemme uden kendskab til den øvrige tidlige kristne og antikke jødiske litteratur, eller?

Derimod synes OD i modsætning til mig (og til min overraskelse) at være af den opfattelse, at den »historiske« Jesus skulle være »vanskeligere« at få fat på end andre historiske skikkelser og begivenheder. Det skyldes måske, at OD »savner...et gennemreflekteret metodisk grundlag, der klart får præciseret, hvad der egentlig menes med 'den historiske Jesus'« (s. 96). Det

Debat

grundlag håber jeg at have leveret i denne artikel – som i andre:⁹ *den »historiske« Jesus er den optimale historiske rekonstruktion af, hvem Jesus var, hvad han sagde og gjorde, hvilket program han havde, og hvilken skæbne han fik.* OD er her mindre klar (s. 96), og jeg må derfor spørge, om han kan tilslutte sig den her givne formulering af sagen?

7. Konklusion

Konklusionen kan gøres kort. Det vigtigste er, at den dialog, som OD og jeg begge i vore første bidrag til debatten nok efterlyste, men havde meget svært ved at finde vilje til hos modparten, nu er reddet og for enhver pris må fortsætte. Dette er et uvurderligt resultat.

Den grove personlige polemik og mistænkeliggørelse bør derfor nu være et tilbagelagt stadium.

Der er i den første rundes diskussion mellem OD og mig adskillige andre spørgsmål til debat, som jeg ikke når at behandle i denne artikel, som allerede er blevet for lang. Fx har jeg ikke kunnet yde OD's teoretiske hovedansvarlige – »tekstens« rolle mellem »faktor« og »funktion« – retfærdighed, ligesom der også henstår andre løse ender. Så også af denne grund er der god grund til at fortsætte dialogen.

Noter

1. Jf. vore to debatindlæg om OD's disputats i *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 24, 1994, 79-90 og 91-107.
2. Dette er et af adskillige spørgsmål i OD's indlæg, som jeg desværre ikke har mulighed for at behandle mere dybtgående i denne sammenhæng.
3. Jf. Villy Sørensen, udg., *Karl Marx: Økonomi og Filosofi. Ungdomsskrifter. Indledning og udvalg*, København 1962 (især indledningen, s. 7-24), og Jørgen K. Bukdahl, *Karl Marx*, København 1967.
4. Gerd Theissen, *Soziologie der Jesusbewegung. Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte des Urchristentums*, München 1977 (da. overs. ved Geert Hallböck, København 1979).
5. Dette lykkedes mig ikke i 1981 i forbindelse med Svend Bjergs disputats *Den kristne grundfortælling*. Mit forsøg på en kritisk dialog – »Historien og fortællingen«, *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 1, 1982, 39-61 – førte kun til vred afvisning og latterliggørelse, jf. samme nr., s. 63-82. Det gik bedre med mit forsøg på en kritisk dialog i anledning af Kirsten Nielsens disputats *For et træ er der håb. Om træet som metafor i Jes. 1-39*, København 1985, jf. min artikel »Billedsproget – en ny udvej for teologi-

en?«, *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 9, 1986, 77-84, og Kirsten Nielsens svar »Billedsprog – eksegesi – teologi« i samme nr., s. 85-92. Ole Davidsens og mine hidtidige forsøg i denne retning har, som OD selv fremhæver det i sin artikel (især s. 98), heller ikke været fri for vanskeligheder.

6. Lad mig her kort kommentere den sondring mellem »beretning«, »kilde« og »levning«, som OD flere gange er inde på (jf. s. 97-98 og 100), dog uden at nå den optimale klarhed. Jeg tror, at vi er enige om at anvende ordet »beretning« om den tekst, som selv vil berette om fortidige begivenheder, fx Herodot, men også en tekst som *Apostlenes Gerninger*, mens evangeliernes status er mere usikker. Det er ligeledes klart, at en sådan »beretning« kan være en mere eller mindre god »kilde« til det, den beretter om. Samtidig er dog klart, at den i alle tilfælde er en førsteklases kilde til sin egen forfatters og sit eget milieus måde at forstå fortiden på. Teksten i denne egenskab betegnes som en »levning« (jf. H. P. Clausen: *Hvad er historie?* København 1963, s. 74-76). Dvs. at fx *Markusevangeliet* ud over at være »litteratur« samtidig er både »beretning« og »levning«; og mens Mark. er en dårlig »kilde« til den Jesus, som det »beretter« om, så er den en god »kilde« til belysning af den forfatter og den menighed, som evangeliet er udsprunget af.
7. Jf. fx H. P. Clausen, s. 14-15.
8. Se nedenfor om begrebet *rekonstruktion*, som er det præcise mål for historievidenskaben.
9. Jf. »Den nyere evangelieforskning og spørgsmålet om den historiske Jesus«, *Dansk Teologisk Tidsskrift* 41, 1978, 217-243; »Religion og politik i Jesusbevægelsen«, *Dansk Teologisk Tidsskrift* 42, 1979, 1-19; »Jesus og den hellenistiske kultur – en skitse«, *Hellenismestudier* 9, 1995, 65-85.

Per Bilde

Lektor, dr.theol.

Institut for Religionsvidenskab

Aarhus Universitet